

Posudek na doktorskou disertační práci ing. **Tomáše Doležala** s názvem „**Koncepty kulturní a náboženské identity v oboru mezinárodní vztahy. Případ evropské identity v interakcích EU a Římskokatolické církve.**“

Práce velmi **jasně a srozumitelně formuluje svůj výzkumný úkol a své hlavní cíle**. Snaží se kriticky prozkoumat *zda a jak je možné, užitečné a obvyklé* pracovat v oboru mezinárodních vztahů s náboženským a kulturním rozměrem identity (str. 13). Roli kulturní a náboženské identity se práce snaží nejprve s pomocí vlastního vícedimenzionálního modelu identity teoretizovat. Poté se práce pokouší obecný model aplikovat na konkrétní empirický materiál týkající se role evropské identity v interakcích Evropské unie a Římskokatolické církve a tím ověřit heuristický přínos či sílu teoretického modelu.

Práce klade velký důraz na **kritiku neadekvátního teoretického rozpracování a reflektování pojmů jako je kultura, náboženství a identita v oboru mezinárodních vztahů**, přičemž se zde nejvíce inspiruje vícero vědeckými obory (viz kapitoly 1, 2 a 3). Rozsáhle diskutuje slabiny konceptu náboženství a poté také kultury, přičemž se brání oběma krajním pozicím: pojmy zcela odmítnout, nebo je naopak nekriticky a nereflektovaně používat. Autor se přiklání k řešení, kdy se bude pracovat s třetím klíčovým pojmem celé práce, jímž je identita. Koncept identity chápe jako „převodník“ mezi příliš obecným náboženstvím (kulturou) a politikou (politickým jednáním), přičemž její část může (ale nemusí) být náboženského charakteru. Z této diskuse vyplývají dílčí výzkumné otázky: Zda s konceptem identity v oboru mezinárodních vztahů pracovat? Jakým způsobem? Jak ho operacionalizovat?

Výsledkem teoretické části práce je **navržení a zdůvodnění vlastního vícedimenzionálního (pěti až šesti) modelu identity** (kapitola 2). To pokládám za **jeden z hlavních – a ambiciózních – přínosů celé práce**. Stejně jako u konceptů kultury a náboženství autor nejprve odmítá esencialismus a zdůrazňuje sociální konstruovanost, kontextuální charakter a otevřenost identity reinterpetacím. K základním dimenzím identity patří: (A) objektivní socio-kulturní profil či specifikum dané entity (nikoliv však fixované a neměnné v pojetí primordialistů); (B) auto-stereotypy (představy entity o sobě samé); (C) reflektované stereotypy ostatních (představy okolí o entitě); (D) reakce na interakci mezi sebe-pojetím a stereotypy druhých (jak se na základě toho proměňuje sebe-pojetí i pojetí druhých); (E) emocionální složka identity (mobilizující síla ztotožnění se s danou dimenzí identity, potenciál politizace, vazba na jednání); (F) transcendentní složka (specifická pro náboženskou identitu, „myslet jako by Bůh existoval“). Autor se zároveň u každé z dimenzí zamýšlí nad možnostmi a mezemi jejich metodologického uchopení.

V této části práce (kapitola č. 2) postrádám ještě více než v ostatních kapitolách (kde ale také) dostatečné množství odkazů na akademickou literaturu. Občas přestává být jasné, co jsou již originální teze autora disertace a co jsou ještě teze převzaté. Uvítal bych totiž „transparentní“ vhled do toho, jaká literatura a jací autoři budovaný model inspirovali. A tedy také v jakých krocích a jak se rodil. Kromě toho bych v této části práce (kapitola 2) uvítal představení vybraných konkurenčních modelů identity. Především těch, které jsou ve více či méně teoreticky reflektované podobě nejčastěji používané v oboru mezinárodní vztahy. Domnívám se totiž, že relativní přínos (přidaná hodnota) navrhovaného modelu může být posouzen pouze ve vztahu, ve srovnání nebo v konfrontaci s modely jinými. Pokud pak obor mezinárodní vztahy (viz další kapitola 3) nemá žádný takový „oblíbený“ model identity, stálo by za to poohlédnout se v oborech jiných (patrně zejména antropologie). Přes zjevnou a poctivou snahu o mezi-oborový přístup je tento přístup právě zde paradoxně oslaben.

Jako druhý nejdůležitější přínos práce hodnotím *relativně povedenou aplikaci* vícedimenzionálního modelu identity na problematiku náboženského rozměru evropské identity na příkladu vztahů Evropské unie a římskokatolické církve (kapitola 4). Průvodcem pro analýzu tohoto vztahu je autorovi právě jeho obecný model identity. Konstatuje, že role náboženského diskurzu a explicitní náboženské argumentace byla v evropské integraci dlouho upozadovaná či vytěšňovaná, ale v posledních letech narůstá (dimenze A). Oficiální dokumenty náboženskou identitu sjednocující se Evropy dlouho vůbec nezmiňovaly, intenzivní diskuse přinesl až návrh Ústavy (dimenze B). Přitom evropskou integraci od samého začátku na obecné úrovni podporovala katolická církev (včetně papežů), ale také pan-evropsky působící křesťansko-demokratické strany a zejména jednotlivci – silně křesťanský orientovaní a založení – otcové-zakladatelé (C). Výsledek konfrontace auto-stereotypů a stereotypů „blízkého významného druhého“ (zde římskokatolická církev) však není jasný: neexistuje jasná shoda ohledně nejobecněji metafyzického ukotvení integračního projektu ani ohledně společného nepřítele, přičemž se ale zdá, že lze dospět ke koexistenci světónázorů římskokatolické církve a postojů hybatelů evropské integrace (D). Pokud jde o emocionální rozměr identity, s potenciálem politizace, autor ukazuje na průnik křesťanských hodnot jako je důstojnost lidské bytosti, obecné blaho a především jednota, mír a solidarita.

V této části práce (kapitola 4) vidím jako možný problém nejednoznačné rozlišení jednotlivých dimenzí či momentů evropské identity (například lépe vymezit dimenzi A a B). Často dochází k jejich prolínání, k občasnému opakování téhož při posuzování jejich jednotlivých částí. Jedná se dost možná především o problém formulační, snižuje to ale přesvědčivost modelu při aplikaci na konkrétní empirický příklad. Jakkoliv se totiž na obecné rovině jeví model jako „čistý“ a jeho jednotlivé dimenze jako jasně analyticky odlišitelné, při aplikaci na konkrétní empirická data může dojít k setření této jasnosti.

Pokud jde o **logičnost struktury práce**, jako možný problém vidím řazení kapitol 2 a 3. Osobně se mi jeví jako pro čtenáře srozumitelnější a i z hlediska budování vlastního teoretického modelu vhodnější představit vlastní model (kapitola 3) až po zevrubném představení a analýze stávajícího používání konceptů náboženství a náboženské identity v oboru mezinárodních vztahů (kapitola 2).

Dílčí otázky, na které autor může, ale nemusí reagovat během oponentury:

- Jak a v jakých krocích autor svůj teoretický model vybudoval?
- Bylo by možné s pomocí teoretického modelu identity provést komparaci tzv. americké a evropské výjimečnosti se zaměřením na vztah mezi náboženstvím a politikou? Respektive, jaké směry budoucího bádání se autorovi s využitím daného modelu zdají nosné a kde naopak vidí nižší přínos aplikace modelu?
- Jak lze s pomocí autorova vícedimenzionálního modelu uchopit pojetí identity v „uhrančivém“ díle S. P. Huntingtona (vůči kterému se autor kriticky vymezuje)? Není Huntington příkladem autora z oboru mezinárodních vztahů, který všech šest dimenzí identity ve svém modelu zohledňuje? Rovina B je přitom pro něj nejdůležitější, když tvrdí, že kulturní a náboženské okruhy jsou zde po staletí (viz rovina A), ale ztotožnění s nimi (rovina B) a vzájemné vymezování se jedněch vůči druhým (rovina C) je věc velmi nová a hraje rostoucí roli v mezinárodní politice (rovina E a dokonce F).
- Katolické země a regiony vykazují vyšší podporu evropské integraci. Nabízená možná interpretace je, že se jedná o důsledek rozdílného vztahu katolíků a protestantů ke

státu. Nemůže jít ale o důsledek toho, že katolické země a regiony jsou chudší a tedy čistí příjemci z fondů EU? (str. 123).

-

Celkově práci hodnotím jako ambiciózní, svým tématem aktuální, orientovanou na dosud nedostatečně probádané oblasti oboru mezinárodní vztahy (se všemi riziky z toho plynoucími). Po obsahové stránce je vyvážená, snaží se vždy důsledně představit a proti sobě postavit alternativní koncepty, přístupy, interpretace (často snaha o vyváženost ale končí tím, že nedává jednoznačné odpovědi, celé pasáže sestávají z formulace na sebe navazujících otázek ponechaných bez odpovědi). Vlastní přínos autora je zřetelný jak v oblasti teoretizování konceptu identity, tak také v oblasti empirického výzkumu (zhodnocení stavu problematiky v oboru mezinárodní vztahy a především aplikace na případ evropské integrace). Na začátku práce stanovené cíle byly beze zbytku splněny.

Práci **doporučuji k obhajobě** před příslušnou komisí.

Karel Černý, Ph.D.

V Praze dne 1. srpna 2017